

Ходарченко Ганна
(м. Миколаїв)

ОБРАЗ СИМОНА ПЕТЛЮРИ У МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Актуальність даної теми не викликає заперечення, оскільки торкається ставлення українців до своїх історичних постатей і демонструє їхню зміну, залежно від політичного курсу правлячої верхівки, зображає історичні штампи та стереотипи, які побутують і досі, а також способи боротьби із ними.

Постать Симона Петлюри ще за життя набула кардинально протилежних висвітлень і характеристик: для когось він є взірцем борця за українську державу, який поклав своє життя за ідею незалежної України, для інших — він не більше ніж черговий посередній інтелігент, який, дорвавшись до влади, не зміг її втримати, а для іншої частини людей він узагалі є кривавим злочинцем і запродаником Європи.

Метою даної статі є розгляд трансформації образу Симона Петлюри у свідомості пересічних українців у різні історико-політичні періоди.

В часи більшовицько-української війни (1917-1921 рр.) відбувається активна пропаганда, особливо у публіцистиці, з боку більшовиків, стосовно як С. Петлюри, так і всього українського керівництва. У таких впливових радянських газетах того часу, як «Ізвестія» та «Правда» систематично виходили статті та замітки про діяльність Української Центральної Ради, а також її окремих діячів: Петлюри, Винниченка та інших [5; 6].

Окрім цього, побутували і вкрай очевидні перебільшення і фальсифікацій на тему політичних союзів УНР із країнами Антанти або окремими її державними фігурами (кількість підтримки із їхнього боку і розуміння українського контексту тієї доби було доволі обмеженим). У статтях «Про українську Раду» та «Що таке українська Рада?» прямо стверджується, що Рада знаходиться у союзі із Каледіном, а також підпорядковується французькій місії [6] борються «в союзі з англо-французькими капіталістами проти миру» [8].

Петлюру клеймили «зрадником українського трудівничого народу», «спільником західних імперіалістів і капіталістів» [8], «ворогом революції», «союзником Каледіна» [6], «контрреволюціонером-націоналістом» [7] тощо. І, зрозуміло, намагалися усіляко налаштувати населення проти Центральної Ради, згодом Директорії та всієї української армії загалом, вбачаючи в петлюрівських військах серйозну небезпеку.

Така офіційна риторика збереглася і після перемоги радянської влади та встановлення їхнього контролю над українськими територіями. Однак тепер Симона Васильовича відкрито іменували ворогом народу і всього добробуту Радянської держави, який постійно шукав можливість цю новостворену країну знищити.

Закиди про вербування людей, диверсійну мережу, контрреволюцію і здирицтво пролетарського народу лунали частенько зі шпальт головних радянських видань. Тим не менш, траплялися і чутки про так би мовити

перемовини між С. Петлюрою і більшовиками. Так, наприклад, у газеті «Руль» писали про нібито переговори між ними, внаслідок яких Петлюру мали б амністувати і зробити народним комісаром з воєнних справ [9]. Проте тут варто ставитися скептично до такої заяви і пам'ятати, що ця періодика видавалася російськими емігрантами-кадетами. Стосовно безпосередньо більшовицьких газет, то можна розглянути «Ізвестія». До прикладу, одна зі статей, датована 1922 роком, заявляла, що Петлюра і Василь Вишиваний планують військово-політичний союз проти Радянського Союзу. [4]

Після смерті Симона Петлюри за ним закріпилася темна слава не просто ворога всього українського та, як наслідок, радянського трудового народу, а й ненависника інших народів, жажливого антисеміта і погромника. Буржуазний націоналізм перетворився на універсальну характеристику для Головного Отамана на довгі десятиліття. Навіть за часи перебудови, коли відбувалося помітне послаблення панівного дискурсу на українську історію, С. Петлюра залишився осторонь цього процесу і був не більше, ніж страшною особою, схованою у пільмі маніпуляцій і брехні.

Перші роки незалежності для України були бурхливими, яскравими та нестримними, багато кого з історичних діячів встигли «реабілітувати». Проте і тут процес аналізу та переосмислення пожиттєвої діяльності Симона Петлюри, а також його спадщини, затягнувся.

На початку 2000-х з'являються перші критичні праці українських істориків: спочатку В. І. Сергійчука, а трохи пізніше — В. А. Савченко. У м. Рівне навіть вперше відкрили пам'ятник. З початком президентства В. Ющенка на державному рівні почали відзначати річниці народження та смерті Петлюри, а також заговорили за проєкт ще одного пам'ятного знаку. Загалом нині існує декілька пам'ятних дошок, барельєфів, пам'ятників у різних містах України (вже згадане Рівне, Вінниця, Полтава, Київ) [2], а також і поза межами нашої країни: наприклад, у містечку Скерневиці у Польщі [3].

Звичайно, посилюється і наукова увага до доби Національно-визвольних змагань і до самого Головного Отамана зокрема. З'являється ще більше наукових і художніх творів. Образ Петлюри відчуває помітні зміни у позитивний напрямок, неабияк на це вплинули і політичні події в Україні.

Утім, робота над пам'яттю про Симона Васильовича Петлюри живе і продовжує повсякчас свої намагання критично висвітлити цю особу, розвінчуючи міфи і віднаходячи нову інформацію в архівах і мемуарах.

Таким чином, постать Петлюри у громадській свідомості занадто довго перебувала у тіні пропаганди, вимальовуючи з нього ворога українського і єврейського народу, союзника нацистів та західних імперіалістів, які хочуть гнобити звичайний люд, однак після здобуття незалежності українці почали процес відновлення та реабілітації, який триває і донині; досі лунають звинувачення, повністю побудовані на штампах радянської пропаганди, проте яскраво помітні глобальні зміни в свідомості людей з різних куточків планети.

Література

1. Верстюк В. Симон Петлюра в історичній свідомості українського суспільства. Радіо Свобода.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1737678.html>.
2. Віталій Скальський. Симон Петлюра за парканом національної свідомості українців. Історична правда.
URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/05/21/159546/>.
3. Пеленська О. Пам'ятник Симону Петлюрі у Польщі вшановує народи, які воювали із більшовицькою Росією. Радіо Свобода.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30943922.html>.
4. Плани петлюрівців. Известія. 1922. 7 лют. С. 2.
5. Сталін І. Відповідь товаришам українцям в тилу і на фронті. Правда. 1917. 13 груд. С. 12—17.
6. Сталін І. Про українську Раду. Известія. 1917. 17 груд. С. 1—7.
- 7/ Сталін І. Український вузол. Известія. 1918. 14 берез. С. 3—5.
- 8/ Сталін І. Що таке українська Рада?. Правда. 1917. 15 груд. С. 2—3.
- 9/ Чутки про переговори Петлюри із радянським українським урядом. Рувль. 1922. 15 лют. С. 1—2.

Хомутовська Ірина
(м.Миколаїв)

ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ДОКТРИНИ В ПЕРІОД «ПЕРЕБУДОВИ»

Дослідження проблематики «перебудови» - загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, що проводилися в СРСР, характеризується багатоаспектністю, різноманітністю та ґрунтовністю. Проте до останнього часу залишається значна кількість маловивчених питань, які потребують висвітлення і ще чекають свого розкриття.

Радянська адміністративно-командна система потребувала змін. Отримавши право керувати країною 1985 році М.С. Горбачов та його прибічники висунули низку реформаторських ідей, які концептуально були викладені в рішеннях квітневого Пленуму ЦК КПРС 1985 р., XXVII з'їзді КПРС у лютому 1986 р., січневого Пленуму ЦК КПРС 1987 р. та XIX партійної конференції КПРС у червні – липні 1988 р. Консервативно налаштована компартійна номенклатура прагнула зберегти владу та не погоджувалася з реформами. Партійно-політичний досвід номенклатури при УРСР спричинив формування своєрідного «системного ефекту», що втілювався у колективному «імунітеті» до будь яких новацій та породив такі знакові явища періоду перебудови, як конформізм, формалізм, імітація активності тощо. Нові історичні умови вимагали від них продовження, поглиблення і радикалізації реформ.